

УДК 94+[929:824.2

Задорожна О. Ф.

ПРОТЕСТАНТИ З РОДУ ГОРНОСТАЇВ (середина XVI - перша половина XVII ст.)

Статтю присвячено магнатському роду Горностаїв, окремі представники якого сповідували кальвінізм і виступали світськими сеньйорами стосовно протестантських громад у своїх маєтностях. Особлива увага звертається на громади в Київському воєводстві.

На 50-ті роки XVI ст. припадає розквіт кальвінізму у Великому князівстві Литовському. У 1557 р. у Вільні зібрався перший установчий з'їзд протестантів. Серед причин успішності кальвіністської пропаганди можна відзначити її соціально-політичну доктрину і прихильність до неї заможнішої шляхти й магнатів. 1560 р. рух отримав чітку організаційну структуру. Керував діяльністю громад суперінтендант. Він скликав синоди та організував їхню роботу. Безпосередню роботу серед членів громади провадили міністри (проповідники). Із світських осіб обиралися сеньйори, які контролювали життя громади.

Наше повідомлення є спробою простежити розвиток кальвінізму в Київському воєводстві через історію одного роду. Таке дослідження може бути цікавим, оскільки звернення до особистостей увиразнює наше уявлення про минуле. Адже коли йдеться про шляхи поширення вчення, ми передусім маємо на увазі людей, які ці шляхи реалізують.

Одними з найактивніших світських сеньйорів-кальвіністів були представники роду Горностаїв. Цей рід походив з київського Полісся. Симон Окольський виводив корені родини від київських князів

Оленьковичів [1]. Ця версія, як і багато інших родових легенд, з'явилась на зламі XVI-XVII ст. Проте прямих і переконливих підтверджень досі не знайшла. Рід мав великий вплив на політичне життя Київської землі як за часів князів Оленьковичів, так і після ліквідації Київського князівства. «Dom za wieku tego był znaczną», - писав про Горностаїв їхній сучасник Бартош Папроцький [2].

Засновником лінії, яка пізніше називалась Горностоями, вважається Горностаї (Остафій) Романович. Перша згадка про нього датується 1454 р., коли він отримав від короля Казимира привілей на «człowieka z Ditiatkowicz z ziemlicami jeho» [3]. 1486 р. згадується на уряді київського ключника [4]. Потім успадкував від батька овруцьке намісництво, яке посідав двічі: у 1487-1493 та 1503 рр. Був двічі одружений. Першою дружиною його була невідома на ім'я дочка Гринька Внучкевича, з якою мав дочку. За своєю дружиною отримав село Рохтичі. Друга дружина, Марія Семенівна Скіпорівна, принесла роду Горностаїв Тулини, Соснів, Лопатичі, Колодязь на Житомирщині і Гушин під Вінницею, надані її батьку та братам київським князем Семеном Оленьковичем [6]. З нею мав дочку Фенну та синів Івана, Оникія і Власного [7]. Загинув 1503 р. у битві з татарами на річці Уші [5].

Вже сини Горностоя свою кар'єру будували при віденському дворі. Іван Остафійович з 1517 р. служив писарем у Сигізмунда I [8]. 1526 р. був призначений секретарем у справах староств, держав, замків та руських міст [9]. Протягом 1527-1528 рр. перебував при королівському дворі у Кракові [10], а з 1529 р. до 1542 р. - на уряді маршалка господарського. 1530 р. номінований на земського підскарбія. 24.05.1542 р. отримав номінацію на маршалка дворного. Протягом 1538-1542 рр. був адміністратором (тимчасовим управителем) Троцького воєводства, протягом 1549-1550 рр. - адміністратор Віденського воєводства. 6.08.1551 призначений воєводою новгородським. Усі уряди зберігав за собою до самої смерті (між квітнем і червнем 1558 року) [11]. Тримав староства на території Литви і Білорусі. Згадується як державця дорсунішський (1525-1550), слонімський (1531-1558), мстибоговський (1534-1550), бірштанський (1539-1551), зельвенський (1535-1550) та кревський (1556-1558) [12].

Був довіреною особою короля Сигізмунда II Августа та його матері королеви Бони. Фактично перебував на становищі віце-канцлера Великого князівства Литовського [13]. За словами Б. Папроцького, «będąc mężem znacznym na dworze króla Zygmunta, za dobremi zasługami był w wielkiej łasce pańskiej» [14]. В одному зі своїх листів Сигізмунд II Август називав його «prawym i wiernym sługą». 1554 р. І. Горностаї отримав від Сигізмунда II Августа герб «Hippocentaurus» [15].

Активно скуповував землі - невдовзі став одним з найбагатших і найбільших землевласників у Ве-

ликому князівстві Литовському. Про його статки свідчить такий факт: у 1528 р. виставив 38 вершників із заставних маєтностей та 10 - з дідичних маєтностей [16]. Земельні володіння Горностаї мали у багатьох воєводствах. З 1520 р. Іван мав у посесії кілька ключів навколо міста Друцьк та Толочин [17]. За ревізією житомирського замку 1545 р. брата Іван та Оникій Горностаї були власниками Тулин і Соснова в Житомирському повіті [18]. З середини XVI ст. у посесії Івана Остафійовича були Стоклішки в Троцькому повіті та замок Радшковиці з прилеглими селами. Мав також власні двори у Вільні, Бересті [19], в київському замку, а в Житомирі йому належала городня, де мешкало 10 його підданих [20].

Був одружений з удовою по Корейві, після смерті якої успадкував усі її маєтності. На думку Е. Руліковського, це була Пузовська [21]. Після цього ще двічі одружувався з представницями князівських родів: з Ганною Василівною Соломерецькою та з Марією Богданівною Заславською [22], удовою кн. Василя Толочинського [23]. З княжною Соломерецькою мав двох синів: Гаврила та Івана. Із княжною Заславською мав теж двох синів: Остафія і Єрмогена [24]. За Бонецьким, Уруським та Вольфом, які спираються на акти з Литовської Метрики, четвертого сина звали саме Єрмоген. Він у 1550 р. мав справу з Шостаком, а 1551-1552 рр. згадується як писар і королівський маршалок [25]. Помер до квітня 1553 р. Мав у дідичному володінні Соколів під Слонімом [26].

Власний, брат Івана й Оникія, 1536 р. згадується як писар [27]. Був одружений з Оленою Григорівною Шолушанкою, мав двох синів: Лавріна, який 1559 року ще був живий, та Власного, вбитого 1585 року [28]. Іван Остафійович Горностаї із Ганною Соломерецькою мав також дочок: Євгенію, дружину Юрія Ходкевича, стольника литовського; Настасію, - спершу дружину князя Григорія Васильовича Сангушка-Ковельського, а потім Філона Семеновича Кміти; Олену, одружену з Петром Дмитровичем Корсаком, державцею оршанським; Ганну - за Богданом Епімахом, потім за Юрієм Якубовичем Гординою; невідому на ім'я - за князем Левом Полубенським [29]. Всього мав 7 дочок [30].

Брат Івана Оникій Остафійович також зробив успішну придворну кар'єру, розпочавши її з уряду підписки руської канцелярії у 1517 р. З 1518 по 1528 р. був господарським дворянином і довіреною особою королеви Бони. 1533 р. згадується на уряді віденського ключника, який дістався йому після смерті тестя Григорія Ісайовича Громки [31]. На цьому уряді фіксується ще 1537 р., коли їздив до кн. Острозького з дорученням від короля [32]. 1539 р. став писарем з руських справ Сигізмунда I [33]. 1551 р. став господарським маршалком, з 1567 р. - ротмістр [34].

Тримав староство дубіцьке і конявське [35]. У 1544-1547 рр. був намісником черкаського

і каневського замків [36], але помінявся місцями з державцею гомельського замку Яном Хрщоновичем. 1544 р. згадується як державця волковиський [37], 1546-любошанський, а 1555 - речиський [38].

В актах Оникій Остафійович Горностаї згадується у зв'язку з передачею 1555 р. свого будинку у Вільні (отримав у посаг за дружиною Анастасією Громичанкою) своєму зятеві князю Івану Крошинському, одруженому з його донькою Богданою. Того ж року зафіксовані згадки про його другу дружину - Богдану Богданівну Хребтовичівну, дочку князівни Овдоті Горської [39]. У 1558 р. після смерті брата зайняв його землі у Київському повіті, за що отримав позви від племінників Івана та Гаврила (1565 та 1566 рр.) [40].

Оникій мав великі володіння, проте помітно менші, ніж його брат. У 1528 р. виставив лише 4 вершників на оборону земську. Мешкав Оникій переважно у Дудаковичах в Литві. До своїх київських володінь навідувався досить рідко [41]. За ревізією овруцького замку 1545 р. Оникій Горностаї володів двором у замку, за яким були записані 2 підданих [42]. Тестаментом від 1562 р. залишив своєму сину Фрідриху половину сіл Рохтичі й Дитятки. Друга половина відійшла до синів Івана [43].

Фрідрих Оникійович Горностаї згадується як староста речиський. Саме він став першим протестантом у родині. Належав до віденського збору. Помер Ф. Горностаї у 1576 р. [44]. За життя він володів маєтками в Литві, на Підляшші та в Білорусі. Ці володіння йому дістались після поділу маєтностей Горностаїв у 1566 р. Після смерті Фрідриха його землі перейшли до двоюрідного брата Гаврила Івановича Горностаї, в руках якого зосередилась уся земельна власність роду. Причому переважна її частина знаходилась у Київському воєводстві (Горностаїпіль, Глібівка, Вишеньки, Дитятки, Івниця, Козаровичі, Лішин, Остроглядівичі, Рохтичі, Самуельпіль, Строковичі, Тулини). У Тулинах збудував оборонний замок [45]. У 1558 р. після смерті батька Гаврило став опікуном братів Івана та Остафія, а також усіх володінь, розкиданих по різних повітах. У 1567 р. через суд повернув маєтності на Підляшші, втрачені після смерті брата Ермогена. Тоді ж викупив із застави двори у Брестському повіті [46]. Після смерті брата Івана до нього перейшли маєтності Порозово та Гушинці.

Після смерті Гаврила землі сталі власністю його єдиного сина Ієроніма, потім онука Самійла, а далі - сина останнього, Михайла, після смерті якого спадщину поділили між собою їхні родичі: Лещинські, Дрогойовські та Абрамовичі!

Гаврило Іванович Горностаї також відзначився успішною кар'єрою. Спершу він був старостою каменецьким, про що збереглися згадки з 1561 по 1569 рр. [47]. 22.03.1566 р. номінований першим воєводою мінським, а 6.07.1676 - воєводою берестейським [48]. У 1575 р. був старостою мінським [49]. У 1579 р.

брав участь в облозі Полоцька [50]. Гаврило Іванович був одружений з дочкою воєводи серадзького Войцеха Ласького Барбарою. Мав з нею сина Ієроніма та дочку Зофію, одружену з Адамом Тальвошем, старостою динабурзьким [51].

Третій син Івана Остафій Горностаї 1566 р. [52] володів будинком у Вільні, який продав Радзивілу, а 1577 р. знову відкупив для кальвіністського збору [53]. Був одружений з княжною Оленою Іванівною Чарторийською, якій 1568 р. записав на третині своїх маєтностей 2000 коп грошей литовських [54]. 5.12.1595 Олена Горностаїова надала Пересопницькому монастирю село Пересопницю. У цьому ж монастирі була похована разом з чоловіком. Після них залишився син Олександр [55].

Брат Остафія Іван був одружений з Юліанною, дочкою Федори Андріївни Богушової Боговитиної, підскарбиної земської, сестри кн. Федора Сангушка, за якою отримав маєток Свинарин у Волинському воєводстві [56]. Мав у держанні дорсунішське староство (з 1551 р.) [57]. Очевидно, це він помер у Мстибогові у 1569 р., а не його батько, як помилково пише Е. Руліковський [58].

Ієронім Гаврилович Горностаї був ротмістром королівської корогви [59]. Згадується у 1595 р. у зв'язку з розмежуванням між Лішином і Коднею маєтності Тишкевича [60]. Був одружений з Беатою, дочкою Андрія з Лопенника Лясотою. У 1600 р. написав заповіт, у якому просив опікунів свого сина Самійла, щоб вони обов'язково відправили його на навчання за кордон [61]. Невдовзі після написання тестаменту Ієронім Горностаї помер, а його дружина вийшла заміж за князя Януша Порицького. Крім Самійла, у Ієроніма й Беати були дочки: Барбара, одружена зі Станіславом Йорданом; Анна, в першому шлюбі за Олександром Порицьким, а в другому - за Криштофом Харленським, старостою городельським, та Ізабелла, дружина спочатку Якуба Чешановського, потім Сигізмунда Стадницького, старости звигульського, і врешті Ієроніма Зборовського [62].

Син Ієроніма, Самійло Горностаї, підкоморій київський (1602-1618), був помітною фігурою в житті Речі Посполитої. Він часто згадується сеймовими конституціями у зв'язку з різними дорученнями [63]. Публічне життя розпочав службою у війську і вже 1601 р. був ротмістром [64]. Протягом 1601-1611 рр. кілька разів був послом до сейму [65]. У 1609 р. отримав привілей від Сигізмунда III на збирання мостового мита на р. Ірпінь. У 1613 р. король надав йому у пожиттєву посесію Демидів під Києвом [66].

Брав участь у дмитріадах. У 1609 р. зайняв Чернігів, повністю сплюндрувавши його. 1610 р. був учасником Смоленської битви. У 1615 р. призначений комісаром на переговори з Московською стороною, які тривали до літа 1616 р. Після того вже з королевичем Владиславом продовжував брати

участь у воєнних діях проти Московської держави. Загинув у Москві 1618 р. [67].

Був одружений з Теофілією Горайською. Мав сина Михайла та дочок Гальшку й Анну, які 1624 р. ще були малолітніми. 1629 року Теофілія Горайська отримала дозвіл на передачу Демидова синові Михайлу, а 1637 р. він перейшов до Гальшки, дружини Андрія Дрогоївського. Михайло Самійлович помер молодим і бездітним. Ніколи не виїжджав за межі своїх володінь. 1637 р. сестри Михайла здійснили поділ маєтностей. Єлизаветі Дрогоївській дістались Козаровичі, Самуельпіль з навколишніми селами, двір у Києві і плац у Київському замку. Анна Лещинська залишила за собою Горностайпіль, Старий і Новий Ліщин, Луку, Тулини та ін. села, плац у Житомирі та Овручі, але 1640 р. свою половину Рафал Лещинський продав Андрію Дрогоївському [68].

Рід Горностаїв здавна сповідував православ'я, його представники були занесені до Пом'яника Києво-Печерського монастиря. Горностаї Романович не шкодував коштів на церкви. Багато пожертв зробив на користь Києво-Печерського монастиря [69]. Іван Остафійович Горностаї своїм коштом збудував церкву у Вільні, для якої придбав усе необхідне: ікони, шати, літургійні предмети. У ній же й був похований після смерті (у травні 1558 р.) [70]. Проте саме за часів посідання ним уряду воєводи новгородського у місті й воєводстві виникають протестантські осередки.

Першим протестантом у родині був Фрідріх Оникійович, який у своєму тестаменті записав віденському збору 83 копи грошей литовських «*pa wychowanja kaznodej i ludej ubohich; jakoż tiła mojego hrisznoho na pochowaniej mescem sobi obrał i naznaczył u zbori Wileńskom*» [71]. Це була досить значна сума як на ті часи. Так, якщо співвіднести її з вартістю коня, одного з найцінніших атрибутів шляхтича, то вона дорівнювала вартості 6 коней [72].

Був кальвіністом і підтримував своїх співвизнавців Гаврило Горностаї та його син Ієронім. Час перебування Гаврила на урядах мінського та берестейського воєводи збігся з найвищим піднесенням реформаційного руху на цій території. Хоча віровизнання Остафія Івановича не встановлено, відомо, що саме він 20.03.1577 викупив у Миколая Радзивілла будинок і плац у Вільні (Горностаївський) для кальвіністського збору. До цієї громади серед інших належали О. Волович, М. Дорогостайський, Я. Глібович, О. Пронський. Тут слід також відзначити толерантність Горностаїв-кальвіністів. Вона виявилась, зокрема, в підтримці С. Горностаєм Люблінського православного братства [73]. Саме Самійло, який більше мешкав у Київському воєводстві, заснував протестантські громади у Козаровичах та Ліщині [74]. Очевидно, був кальвіністом і син Самійла Михайло. Що стосується сестер Михайла, то немає жодних сумнівів щодо їхньої конфесійної належності.

Анна Самійлівна, дружина Рафала Лещинського, воєводи белзького, мала дочку Теофілію і сина Збігнева [75]. У 1639 р. померла, похована у Влодаві, де постійно мешкала [76]. У Влодаві з 1630 р. діяла велика кальвіністська громада, світським сеньйором якої був Андрій Лещинський. Одночасно там перебували й Чеські брати на чолі з Андрієм Венгерським. Обидві громади проводили спільні синоди, на одному з яких, 1634 р., було прийнято спільний статут, яким визначались єдині культово-обрядові форми.

Єлизавета Самійлівна Дрогоївська, остання зі свого роду, після смерті чоловіка вдруге одружилася з Миколаєм Абрамовичем, воєводою мстиславським, згодом - троцьким, теж кальвіністом. Подружжя мешкало переважно у Ворнянах у Литві. Проте у 1640 р. купили в Київському воєводстві Бородянку [77]. Своїми маєтностями управляли або через урядників, або здавали в оренду. Так, з 1647 р. містечко Самуельпіль, села Козаровичі, Глібівка і Литвинівка перебували в заставному володінні у Костянтина Ободенського [78]. А 1650 р. до Горностаїполя, Козаровичів, Самуельполя і Бородянки було призначено урядником скарбника і поборцю Київського воєводства Данила Юрія Воронича [79].

На жаль, невідомо, хто проповідував у київських володіннях за життя самих Горностаїв. Усі відомості про пасторів цих громад відносяться до пізнішого часу, коли їхні маєтності вже були у власності Лещинських, Дрогоївських та Абрамовичів. За даними Венгерського, в Ліщині у 30-40-х роках XVII ст. було двоє проповідників. Один з них, Станіслав Зайончковський, був пастором, але в 1641 р. вигнаний козаками з Ліщина [80]. Другий, Якуб Гавловій, перебував у маєтностях протягом 1636—1648 рр. [81]. Про кальвіністський збір у Козаровичах на поч. XVII ст. повідомляє Лукашевич [82]. До 1618 р. це село тримав у заставі кальвініст Миколай Макарович [83]. У 1630-1640-х рр. зустрічаємо тут Лукаша Добрянського, сина Івана Добрянського, що був колись православним священиком [84]. Лукаш Добрянський відомий тим, що працював над перекладом послань апостолів у Глинянах (Галичина) разом з братом Андрієм.

Про те, що громада продовжувала функціонувати і після початку Хмельниччини, може свідчити заповіт Єлизавети Самійлівни Абрамович (29.03.1651), в якому вона просить поховати її або при віденському, або «*w zborze moim kozarowickim, bez wielkiego kosztu i bez żadnej zwłoki*». Призначаючи опікунів для свого малолітнього сина Самуеля-Криштофа Дрогоївського (кальвіністів Януша Радзивілла, гетьмана польного, та Збігнева Горайського, каштеляна холмського), дає йому останні настанови у дусі євангельської віри: «*Oto tylko pod bojaźnią Bożą surowo upominam, aby w wierze ewangelickiej trwałym i statecznym, aż do żywota swego, zostawał. W bojaźni Bożej się ćwiczył. Starszych zborowych w*

uczciwości miał, a dla chwały Bożej nieżałował, jako najwięcej dawał. Pobożność, wstrzemięźliwość, pokorę pilnie zachowywał, rozrztutnym dóbr swoich niebył, ludzi ubogich, mianowicie wdów i sierot nie krzywdził, ale owszem ich ratował. Na radzie tych tylko ludzi, którzy według Boga i sumnienia radzę szczerze przestawał...» [85]. Але Самійло-Криштоф не виконав волі матері, перейшовши перед самою смертю на католицизм (1678).

Отже, маємо справу з потужним магнатським родом, частина представників якого протягом другої половини XVI - XVII ст. сповідувала кальвінізм. Причому цей рід перейшов до «нововірства» майже одразу з появою його в країні. Історія цього роду показує, що одним з центрів, звідки поширювалося вчення на українські землі, було місто Вільно. Перебування Горностаїв переважно в литовських та білоруських володіннях стало причиною досить пізнього виникнення громад у Київському воєводстві. Лише Самійло Горностаї заснував тут 2 громади. Час їх існування визначався тривалістю життя окремих представників роду. Козаровицька громада проіснувала принаймні до 1650-х рр., до смерті

останньої відомої представниці, яка носила прізвище Горностаї. Розвиток кальвінізму в Київському воєводстві набув настільки значного розмаху, що на нього мусив реагувати майбутній митрополит Київський, архімандрит Києво-Печерського монастиря Петро Могила. Йому часто доводилося стикатися з Горностаїми, оскільки землі монастиря та Київської митрополії безпосередньо межували з їхніми володіннями. Нерідко такі контакти переростали у конфлікти [86]. Збереглось «Сказание» П. Могили про навернення кальвініста у православ'я. У коротенькому творі проводиться думка про безумовну вищість та істинність православної віри на відміну від «злохульної и мерзкой кальвинской ереси» [87]. Очевидно, кальвінізм був досить помітним і близьким для тогочасного суспільства, в першу чергу православного, для якого й написане це «Сказание». Не останню роль у цьому ознайомленні відіграли Горностаї. Але те, що спочатку було силою кальвінізму (світський патронат), врешті обернулось на його слабкість. Зі смертю світського патрона припинялася підтримка і захист громад, що часто приводило до їх зникнення.

1. *Okolski S. Orbis polonus.* - Cracoviae, 1641.-Т. I.- Index III.
2. *Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego /* Wyd. K. J. Turowskiego.- Kraków, 1858.- S. 850.
3. *Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego /* Wyd. M. Dubiecki.- Kijów-Warszawa, 1913.- S. 122.
4. *Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od kocca czternastego wieku.*- Warszawa, 1895.- S. 659.
5. *Якоенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.: (Волинь і Центральна Україна).*- К.: Наук. думка, 1993.- С. 159.
6. *Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich /* Pod red. *F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego.* - Warszawa, 1883.- Т. III.- S. 127.
7. *Boniecki A. Herbarz Polski.-* Część I: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich,*- Warszawa, 1904.- Т. VII.- S. 340.
8. *Boniecki A. Poczet rodów w Wielkim księstwie Litewskim w XV i XVI wieku.* Warszawa, 1887.- S. 86; *Wolff J. Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1385-1795.* - Kraków, 1885.- S. 262.
9. *Polski Słownik Biograficzny.*- Wrocław-Warszawa-Kraków: Wydawnictwo PAN, 1960-1961.- Т. IX.- S. 627.
10. *Słownik geograficzny...*- Т. III.- S. 127.
11. *Wolff J. Senatorowie...*- S. 37, 58, 73, 179, 185, 262, 267.
12. *Wolff J. Senatorowie...*- S. 267; *Boniecki A. Herbarz Polski...*- S. 340; *Radziwiński Z. L. Słowo o namiestnikach rusko-litewskich i marszałkach wołyńskiej ziemi.*- Kraków, 1885.— S. 27; *Институт рукописів НБУВ.-* Ф. 24.- Спр. 2383; *Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie /* Wyd. przez *B. Gorczaka,*- Lwów, 1890.- Т. IV: 1535-1547.- S. 534.
13. *PSB.-* S. 627.
14. *Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego...*- S. 850.
15. *Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego...*- S. 124.
16. Там само.- S. 122.
17. Там само.- S. 126.
18. *Boniecki A. Poczet rodów...*- S. 86.
19. *PSB.-* S. 628.
20. *Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego...*- S. 125.
21. Там само.
22. *Якоенко Н. М. Українська шляхта...*- С. 159.
23. *Boniecki A. Herbarz Polski...*- S. 341.
24. *Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego...*- S. 850, Папроцький не вказує імені третьої дружини, а її синів називає Остафієм і Власним.
25. *Boniecki A. Poczet rodów...*- S. 86; *Wolff J. Senatorowie...*- S. 268.
26. *Boniecki A. Herbarz Polski...*- S. 341.
27. *Archiwum książąt Sanguszków...*- Т. III.- S. 47.
28. *Boniecki A. Herbarz Polski...*- S. 340-341.
29. Там само.- S. 341.
30. *PSB.-* S. 628.
31. *Wolff J. Senatorowie...*- S. 260.
32. *Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego...*- S. 126.
33. За Бонешким - 1536 р. Див.: *Boniecki A. Poczet rodów...*- S. 87.
34. *PSB.-* S. 628.
35. *Rodzina: Herbarz szlachty polskiej /* Oprac. *S. Uruski, A. A. Kosiński, A. Włodarski.* -Warszawa, 1908.- Т. V.- S.386.
36. *IP НБУВ.-* Ф. 301.- Спр. 595п.- Арк. 13.
37. Акты, относящиеся к истории Западной России.- СПб., 1848.- Т. 2: 1506-1544.- С. 402.
38. *PSB.-* S. 628.
39. *Boniecki A. Herbarz Polski...*- S. 341; *Якоенко Н. М. Українська шляхта...*- С. 155.
40. *PSB.-* S. 628.
41. *Słownik geograficzny...*- Т. III.- S. 128.
42. *Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссией) для разбора древних актов.-* К., 1882.- Ч. 4, т. 1.- С. 37, 43.
43. *Słownik geograficzny...*- Т. III.- S. 128.
44. *Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego...*- S. 126-127.
45. Там само.- S. 127.
46. *PSB.-* S. 626.
47. *PSB.-* S. 626; *Niesiecki K. Herbarz Polski powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych /* Wyd. *J. N. Bobrowicza.* - Lipsk, 1839.- Т. IV.- S. 376; *Okolski S. Orbis polonus,*- Cracoviae, 1641.- Т. I.- Index III.
48. *Wolff J. Senatorowie...*- S. 25, 9.
49. *Boniecki A. Poczet rodów...*- S. 87.
50. *Słownik geograficzny...*- Т. III.- S. 128.
51. *Niesiecki K. Herbarz Polski...*- S. 376; *Boniecki A. Herbarz Polski...*- S. 341; *Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego...*- S. 127; *Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego...*- S. 850.

52. PSB. - S. 626.
53. Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссиею.- Вильно, 1875. - Т. 8: Акты Виленского городского суда.- С. 406.
54. *Boniecki A.* Poczet rodów...- S. 86.
55. *Stecki T. J.* Z boru i stepu. Obrazy i pamiątki.- Kraków, 1888.— S. 178-179, 181.
56. Archiwum książąt Sanguszków...- Т. IV.- S. 534-535.
57. *Boniecki A.* Poczet rodów...- S. 86.
58. Słownik geograficzny...- Т. III- S. 128.
59. Там само.
60. *Boniecki A.* Poczet rodów...- S. 87.
61. Słownik geograficzny...- Т. III.- S. 128.
62. *Boniecki A.* Herbarz Polski...- S. 341.
63. Volumina legum Regni Poloniae et Magni ducatus Lithuaniae ab anno 1347 ad annum 1780 / Ed. i. Ohrysko.- Т. II- S. 395, 435, 473; Т. III.- S. 101; *Niesiecki K.* Herbarz Polski...- S. 376.
64. VL.-Т. II.- S.395; *Rulikowski E.* Opis powiatu Kijowskiego...- S. 128.
65. Центральний державний історичний архів України у Києві- Ф. 11.- Оп. 1.-Спр. 6/- Арк. 277зв. - 278зв.; Архів Юго-Западної Росії, издаваний тимчасовою комісією для розбору древніх актів- К., 1861. - Ч. 2, т. 1. - С. 38.
66. *Rulikowski E.* Opis powiatu Kijowskiego...- S. 49, 129.
67. Там само.- S. 129.
68. Słownik geograficzny...- Т. III.- S. 129; Т. IV- S. 539.
69. *Rulikowski E.* Opis powiatu Kijowskiego...- S. 122.
70. PSB.- S. 628.
71. Цит. за: Słownik geograficzny...- Т. III.- S. 128.
72. Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582-1588 pp.) / Підг. до вид. *Бойчук М. К.* - К.: Наук. думка, 1965. - С. 78.
73. Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссиею для разбора древних актов,- К., 1861.- Ч. 2, т. 1.- С. 35-39.
74. Słownik geograficzny...- Т. III.- S. 129.
75. ЦДІАК України. - Ф. 11.- Оп. 1.- Спр. 9.- Арк. 648зв. - 649зв.
76. *Rulikowski E.* Opis powiatu Kijowskiego...- S. 129.
77. Słownik geograficzny...- Т. III.- S. 129.
78. ЦДІАК України. - Ф. 11.- Оп. 1.- Спр. 13.- Арк. 430-430зв.
79. ЦДІАК України. - Ф. 11.- Оп. 1. - Спр. 13. - Арк. 368зв.
80. *Wegerscius A.* Libri quattuor Slavoniae reformatae / Praefatione insruxit I. Tazbir.- Varsóvia: PWN, 1973.- P. 428.
81. *Wegerscius A.* Libri quattuor Slavoniae reformatae...- P. 436.
82. *Lukaszewicz J.* Dzieje kościoła wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce.- Poznań, 1853.- S. 348.
83. ЦДІАК України.- Ф. П.- Оп. 1.- Спр. 7.- Арк. 1390зв.- 1391зв.
84. *Wegerscius A.* Libri quattuor Slavoniae reformatae...- P. 432, 436.
85. Цит. за: Słownik geograficzny...- Т. III.- S. 130.
86. Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссиею для разбора древних актов,-К., 1883.-Ч. 1,т. 6- С. 602-604.
87. Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссиею для разбора древних актов- К., 1887.- Ч. 1, т. 7.- С. 68-69.

O. F. Zadorozhna

PROTESTANTS OF HORNOSTAJ FAMILY (middle of the XVI - the first half of the XVII c.)

The article is devoted to the noble family of the Hornostajs which representatives professed Calvinism and appeared in the role of temporal seniors of protestant communities in their manors. A special attention is called to the communities in Kyivan palatinate.